

บทบรรณาธิการ

“ความจริงก็คือความจริง...?”

“ความจริงก็คือความจริง” เป็นวลีที่เราคงจะคุ้นๆ เพราะได้ยินมันออกจากปากของคุณครูชายวัยกลางคน ที่ต้องการพิสูจน์ “ความจริง” ตามกระบวนการยุติธรรม ในกรณีมหากาพย์ “คดีลอตเตอรี่ 30 ล้านบาท” วลีดังกล่าวไม่เพียงสื่อมวลชนจะปั่นปลุกให้ผู้คนสนุกสนานเพื่อลุ้นทายผลว่า ระหว่างคุณครูผู้ขายกับคุณลุงตำรวจ ใครกันแน่ที่เป็นเจ้าของลอตเตอรี่เจ้าปัญหาตัวจริง หากแต่ลึนๆ ยังบอกเป็นนัยด้วยว่า ตามความคิดของคนส่วนใหญ่ มักเชื่อกันว่า “ความจริง” ยืนอยู่ตรงข้ามกับ “ความเท็จ” เพราะ “ความจริง” ย่อมมีหนึ่งเดียว และต้องเป็น “ความจริง” อยู่วันยังค่ำ

แม้คนทั่วไปจะเชื่อมั่นว่า “ความจริงก็คือความจริง” แต่ในเวลาเดียวกัน ยังมีทัศนคติมุมมองของนักคิดหลายคนที่ยังว่า ไม่เคยมี “ความจริง” แบบเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ เพราะ “ความจริง” จะเป็นเช่นไร ก็ขึ้นอยู่กับว่าใครมีอำนาจในการประกอบสร้างมันต่างหาก “ความจริง” ของคนคนหนึ่ง อาจไม่ใช่ “ความจริง” ของอีกคนหนึ่ง และที่สำคัญ เฉพาะ “ความจริง” ของคนบางคนเท่านั้นที่จะมีอำนาจในการสถาปนาวิธีการรับรู้ของผู้คนในสังคม

ด้วยเหตุดังกล่าว วารสารวิชาการ วารสารศาสตร์ฉบับหน้าปกสีม่วง อันสอดคล้องกับสีประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เวียนมาครบรอบ 65 ปี จึงเลือกตั้งคำถามกำหนดธีมของเล่มว่า “ความจริงก็คือความจริง...?” ซึ่งบรรจุเนื้อหาบทความวิชาการที่ต่างพ้องเสียงพินิจพิจารณาไปที่เรื่องอำนาจในการกำหนด “ความจริง” ในสำนักและการรับรู้ของมนุษย์

บทความเรื่องแรกเป็นบทถอดเทปปาฐกถาเรื่อง “กายกับการเมืองเรื่องรัก” ของศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กิตติยาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ให้เกียรติเป็นองค์ปาฐกในงานเสวนาวิชาการ “รักๆ ใคร่ๆ ร่างกาย และการเมือง” ของหลักสูตรปริญญาโทวารสารศาสตรมหาบัณฑิต (MA) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน ปาฐกถาเรื่องนี้ได้วิพากษ์ไปยังสิ่งที่ใกล้ชิดกับตัวของมนุษย์เรามากที่สุดอย่าง “ร่างกาย” (body) เพราะแม้ว่าร่างกายจะเป็นเรือนร่างที่ทุกคนมีและสัมผัสได้โดยตรง แต่ทว่า “ความจริง” ว่าด้วยร่างกาย ก็ยังเป็นสิ่งที่ลึกลับฝังไว้ซึ่งอำนาจแห่งโครงสร้างและสถาบันที่เข้าไปกำกับอยู่ในนั้น และ

ที่สำคัญ เพราะร่างกายเป็น “โครงการที่สร้างได้ไม่มีวันเสร็จ” การสื่อสารและการรับรู้ต่อร่างกายจึง “จัดการ” ไปได้ไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน

จากเรื่องของร่างกาย เขยิบมาสู่อีกสองเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเราเช่นกัน ซึ่งก็คือเรื่อง “ความเป็นหญิง” และ “ความเป็นเพศ” บทความของ เกศราพร ทองพุ่มพุกษา ได้สังเคราะห์ให้เห็นว่า “ความเป็นหญิง” (femininity) มักผูกพันอยู่กับความเป็นแม่ ความเป็นเมีย และความสวยงามงาม แต่ก็ยังเป็นสื่อซึ่งดูเสมือนจะ “ไร้เดียงสา” ที่สุดอย่างหนังสือนิทานภาพ ที่มีอำนาจติดตั้งรหัส “ความจริง” ว่า แม่ที่ดี เมียที่ถูกต้อง และความสวยงามของผู้หญิงในอุดมคติของสังคมไทยพึงเป็นเช่นไร และ “ความจริง” ที่ผ่านภาพตัวแทนความเป็นหญิงดังกล่าวนั้น สื่อสารและส่งผ่านมาสู่บรรดาเด็ก ๆ ที่นั่งอ่านหนังสือนิทานอยู่กับผู้ปกครองในช่วงเวลาก่อนเข้านอนกันได้อย่างไร

และในขณะเดียวกัน หาก “ความเป็นแม่” (motherhood) เป็นหนึ่งในข้อเรียกร้องที่ผู้หญิงที่ดีพึงปฏิบัติเมื่อถึงวัยอันควรแล้ว ศุภรดา ประภาวงศ์ ได้ใช้วิธีวิทยาแบบวาทกรรมวิเคราะห์ (discourse analysis) มาเผยให้เห็นว่า แม่เด็กผู้หญิงจะก้าวเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ อันแปลว่า เธอพร้อมจะมีลูก และก้าวสู่สถานะความเป็นแม่ได้แล้ว แต่ทว่าวาทกรรมของสังคมกลับสามารถก้าวล่วงไปมีอำนาจเหนือ “มดลูกในฐานะปัจจัยการผลิต” พร้อมกับกลับสร้าง “ความจริง” ว่าด้วย “แม่วัยใส” ที่ย้อนแย้งว่าผู้หญิงวัยใส ที่พร้อมจะมีบุตรตามเงื่อนไขของร่างกายนั้น ยังถือเป็นวัยอันไม่สมควรที่จะแบกรับบทบาทความเป็นแม่ และการตั้งครุฑของหญิงสาวชื่อใสเหล่านี้ก็คือการตั้งท่อนโดย “ไม่มีความพร้อม” ไม่ว่าจะมีเงื่อนไขใดๆ

ถัดจากปริมณฑลของ “พื้นที่ส่วนตัว” อย่างเรื่องร่างกายและเพศสภาพ บทความอีกสามเรื่องถัดมาได้มุ่งความต่อชุด “ความจริง” เกี่ยวกับ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ของสังคม เรื่องแรกเป็นงานของ นิธิดา แสงสิงแก้ว และนันทิยา ดวงกุ่มเมศ ที่เลือกวิเคราะห์พื้นที่ของสังคมเมือง (urban society) เพราะเล็งเห็นว่าเมืองเป็นอาณาบริเวณที่รวมเอาผู้คนจากหลากหลายกลุ่ม หลากสถานะ และหลายรูปแบบวิถีชีวิต แต่ด้วยกลไกอำนาจของสังคม ก็ทำให้ “ความจริง” ของเมืองกลายเป็นพื้นที่ที่หล่อเลี้ยงความเหลื่อมล้ำและการเอารัดเอาเปรียบระหว่างมนุษย์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจแสวงหา “แวนแห่งประสบการณ์” แบบใหม่ๆ ที่จะก่อสร้างนิยามของ “เมืองแห่งการเลือกปฏิบัติ” (exclusive city) เพื่อนำสู่การสร้างสรรค์ “เมืองทั่วถึง” (inclusive city) ขึ้นมา

ตามติดด้วยบทความของ นิลุบล ไพเราะ ที่ประยุกต์แนวคิดเรื่อง “ชุมชนจินตกรรม” (imagined communities) ของ Benedict Anderson มาฉายภาพให้เห็นว่า “ความจริง” ในการรับรู้เรื่องมิตรภาพและความสัมพันธ์ไทย-ลาวนั้น ไม่เคยมีชุดเดียว แต่หนึ่งในนั้นมีอำนาจซึ่งกระทำผ่านตัวแสดงภาครัฐที่จินตนาการสายสัมพันธ์ไทย-ลาวผ่านสัญลักษณ์ใหม่แห่งสะพานมิตรภาพข้ามสองฝั่งโขง เพื่อผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจการค้าการลงทุน ซึ่งก็ต้องปะทะประสานกับจินตกรรมมิตรภาพอีกชุดหนึ่งที่ตัวแสดงอยู่ในภาคประชาสังคม และใช้สื่อดั้งเดิมอย่างอาหารท้องถิ่น ปลาจำ-ปลาแดกเป็นพื้นที่แห่งวัฒนธรรมและความรู้สึกที่ร้อยรัดผู้คนสองฟากฝั่งเอาไว้ในสนามแห่งชีวิตประจำวัน

และอีกหนึ่งบทความที่เขยิบหน่วยการศึกษาจากเมืองและความสัมพันธ์ระดับภูมิภาค ไปสู่ปรากฏการณ์ในระดับโลกอย่างวิกฤตสิ่งแวดล้อมและปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) ดวงแก้ว เรียรสวัสดิ์กิจ ได้สังเคราะห์และทบทวนผลงานวิจัยจากหลายแหล่งที่มา และให้ข้อสรุปว่า “ความจริง” เชิงสิ่งแวดล้อมในทุกวันนี้ มีแนวโน้มจะผลิตขึ้นภายใต้อำนาจาภกรรมที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของอุดมการณ์เชิงเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ ข้อเรียกร้องสำคัญแห่งยุคสมัยก็คือ การสร้างสรรค์กลยุทธ์การสื่อสารเชิงสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมเสมอไป หากแต่สัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

นอกจากบทความหลากหลายเรื่องจะตั้งโจทย์ต่อวาทกรรม อำนาจ และการผลิต “ความจริง” ในเรื่องต่างๆ แล้ว บทความสุดท้ายของ รัตนา ศุภะวรรณ และ อาทิตยา ทรัพย์สินวิวัฒน์ ได้เลือกออกแบบการทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในการผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย ทั้งนี้ หาก “การวิจัย” (research) หมายถึง กระบวนการแสวงหาซึ่งสัจจะ (truth-seeking) หรือ “ความจริง” ที่เป็นคำตอบต่อข้อสงสัยต่างๆ ไม่เพียงแต่ความยุ่งยากจะอยู่ที่การได้มาซึ่งคำตอบหรือ “ความจริง” ดังกล่าวแล้ว หากแต่การเผยแพร่และสื่อสาร “ความจริง” ในงานวิจัยที่แสนจะเข้าใจได้ยากไปสู่ผู้รับสาร ก็เป็นอีกหนึ่งโจทย์ที่ผู้เขียนทั้งสองเสาะแสวงหาเส้นทางว่า จะเป็นไปได้หรือไม่

เพราะวลีที่ว่า “ความจริงก็คือความจริง” เป็นวาทกรรมหนึ่งที่ทำให้อำนาจการผลิต “ความจริง” ดำรงอยู่โดยชอบธรรม และ “ความจริง” นั้นๆ ได้ก่อกลายเป็นความถูกต้องที่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์ หากเราได้ลองตีความ “ความจริง” กันเสียใหม่ แบบเดียวกับที่บทความหลายเรื่องในวารสารวิชาการ วารสารศาสตร์ เล่มนี้ได้สรรค์สร้างขึ้นมา บางครั้งเราก็อาจพบเห็นมุมมองใหม่ๆ ต่อโลกรอบตัว พร้อมกับตั้งคำถาม ทบทวนตัวเราด้วยว่า “ความจริง” ที่สัมผัสแบบคุ้นเคยอยู่นั้นเป็น “ความจริง” ของใคร และถูกสร้างขึ้นในเงื่อนไขหรืออำนาจแบบใด

สมสุข หินวิมาน

บรรณาธิการ